

O tragédii jsou známa snad všechna fakta; zbývá ji ještě pochopit

SMYSL SUICIDIÍ V JONESTOWNU

Zdeněk Vojtíšek

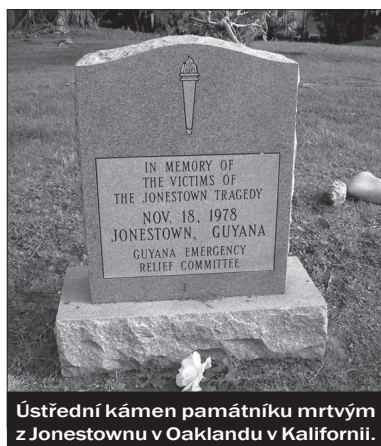
O tragických událostech náboženského společenství Svatyně lidu (Chrám lidu, Peoples Temple) před 40 lety (18. listopadu 1978) v Guyaně se obvykle píše jako o hromadné sebevraždě 909 lidí. Není to přesné, protože několik stovek z nich bylo bezpochyby zavražděno (mezi mrtvými bylo 294 dětí ve věku do 18 let). Přesto má smysl hovořit o sebevraždě: nikoli všech jednotlivců, ale komunity jako takové.

Vznik, působení, zápasy i tragický konec nového náboženského hnutí Svatyně lidu jsou odborně velmi podrobně zpracovány¹ a též populárně odborné texty jsou dobře dohledatelné.² V následujícím článku tedy nepůjde o nová fakta, ale o interpretaci těch, která jsou již známa. Otázka pro interpretaci suicidií zní: Jaký měla smysl? Co sebevrahové svým činem dosáhli (anebo doufali dosáhnout)?

„Revoluční sebevražda“ utopické komunity

Úmrtí v Jonestownu byla pro Američany (a nejen pro ně) tak nepochopitelnou událostí, že hledali historické paralely, aby se s ní vyrovnali. Někteří navrhovali sebevraždu židovských obránců Masady, spáchanou v zoufalé situaci těsně před dobytím pevnosti římským vojskem³ (patrně roku 74 n. l.). Paralelu posiloval podobný počet obětí: v Masadě jich mělo být asi 950.

Vedení Svatyně lidu ale mělo před očima jiný koncept: „revoluční sebevraždu“ tak, jak ji teoreticky nastínil afroamerický revolucionář Huey P. Newton. Podle něj je revoluční sebevražda radikální pokus zachovat lidskou důstojnost bojem proti silám útlatku, a to až do smrti.⁴ Důležitost tohoto konceptu pro společenství Svatyně lidu dokumentuje i fakt, že poslední slova Jima Jonese na dochovaném magnetofonovém pásku těsně před hromadnou vraždou a sebevraždou zněla: „Vezměte si život. Pokládáme ho. Jsme unaveni. Nespáchali jsme sebevraždu, spáchali jsme akt revoluční sebevraždy, jímž protestujeme proti podmínkám nehumánního světa.“⁵

Ústřední kámen památníku mrtvým z Jonestownu v Oaklandu v Kalifornii.

Smrt nabývá v této koncepci charakter oběti, jakéhosi biblického „celopalů“ (holocaustu). Na totální ústup v důstojnosti, nerušené žádnými kompromisy, zásahem ozbrojených složek, vyšetřováním, kriminálními tresty apod., a na charakter oběti všeho a všech ostatně ukazuje i fakt, že při aktu hromadné vraždy a sebevraždy byla zabita (obětována) i hospodářská zvířata. Sebevražda

komunity tak zachovala její utopický ideál (v očích jeho nositelů) čistý, celistvý a neposkvrněný. Dovolila také komunitě být subjektem rozhodování o svém osudu, a vyhnout se tak pokořující roli objektu v rukou nenáviděných nepřátel – ozbrojených složek Spojených států a jejich spojenců.

Sebevražda Jima Jonese

Poslední věta předchozího odstavce platí i o Jimu Jonesovi. Jeho situace byla beznadějná a vyhrocený konflikt byl vlastně nástrojem, jímž se mu vrátila do rukou již téměř zcela ztracená autorita. Podle svědectví příslušníků společenství byl Jones totiž ve velmi špatném psychickém i fyzickém stavu. Byla to prý lidská troska. Také proto se patrně nechal natolik emočně zasáhnout odchodem 16 obyvatel Jonestownu s nepřátelskou delegací kongresmana Leo Ryana, že inicioval absolutní pomstu: zavraždění politika a čtyř členů jeho doprovodu. Sebevraž-

da celé komunity, která po tomto činu následovala, mu zachovala moc, tvář a důstojnost.

Rozhodnutí odpovědných jednotlivců

Podobnost s Masadou bychom našli spíše v motivech dospělých, kteří se rozhodovali, zda budou souhlasit s Jonesovým návrhem na „revoluční sebevraždu“ a zda podlehnou jeho nátlaku. V jejich rozhodování hrála hlavní roli představa, že oni sami, ale hlavně jejich děti budou těžce trpět v americké společnosti, kam budou násilně dopraveni, až policie či armáda začne vyšetřovat vraždu Ryana a dalších a až komunitu zlikviduje. Tyto obavy (zveličené Jonesovou propagandou, vyplývající z jeho paranoidního myšlení v závěru života) byly asi podobné tomu, jak Josephus Flavius popsal myšlenky velitele Masady Eleazara: „... když si představil, co Římané učiní s nimi a s jejich dětmi a ženami, jestliže zvítězí, tu se rozhodl pro smrt všech.“⁶

Matka a tiskový mluvčí

Motiv revolučního odchodu a motiv strachu z okolní společnosti se projevil ve dvou situacích lidí, kteří byli mimo čas a prostor jonestownské tragédie. Když se obyvatelka Jonestownu, která v době sebevraždy bydlela v hlavním městě Guyany Georgetownu, dozvěděla, co se stalo, zavraždila své tři děti ve strachu, že nyní budou svěřeny do péče otce – a poté spáchala sebevraždu sama. Tiskový mluvčí církve Michael Prokes, který také nebyl 18. listopadu přítomen v Jonestownu, čtyři měsíce obhajoval Svatyni lidu před novináři, a když si byl jist, že pro ideál učinil vše, spáchal sebevraždu také. ■

Poznámka

Viz též článek ke 40. výročí ze 17. 11. 2018 na internetu (*Náboženský infoservis*, URL: <http://info.dingir.cz>)

Poznámky

- 1 V češtině bych odkázal na dvě své práce, u nichž je uvedeno i množství zahraničních zdrojů: VOJTÍŠEK, Zdeněk, *Nová náboženská hnutí a kolektivní násilí*, Brno: L. Marek 2009, s. 68–90; VOJTÍŠEK, Zdeněk, *Nová náboženská hnutí a násilí*, Praha: Karolinum 2017, s. 165–180.
- 2 V češtině viz např. VOJTÍŠEK, Zdeněk, „Lidskou tvář sebevrahů“, *Dingir* 11 (3), 2008, s. 74nn.
- 3 Dobývání Masady popisuje Josephus Flavius v VII. knize: FLAVIUS Iosephus, *Válka židovská II.*, Praha: Academia 2004.
- 4 Newtonův koncept takto převyprávěl CHIDESTER, David, *Salvation and Suicide. The Interpretation of Jim Jones, the Peoples Temple, and Jonestown*, Bloomington: Indiana University Press 1988, s. 129.
- 5 Přepis je v příloze knihy: MAAGA, Mary McCormick, *Hearing the Voices of Jonestown*, Syracuse: Syracuse University Press 1998, s. 164.
- 6 FLAVIUS, *Válka...*, s. 231 (Kniha VII, odst. 321).

Medailonek autora je na straně 109.